

**YUQORI SINIF O‘QUVCHILARINI KASB TANLASHGA
KO‘MAKLASHISH VA ULARNI KASBGA YO‘NALTIRISH.**

Zokirova Irodaxon Odilovna

Chilonzor tumani 200-IDUMning kasb-hunarga yo‘naltiruvchi psixologi,

Xasanova Muhabbat Xasanovna

Chilonzor tumani 200-IDUMning amaliyotchi psixologi,

Usmonova Nozima Aziz qizi

Chilonzor tumani 217-maktabning psixologi.

Maqolada yuqori sinf, shu jumladan 11-sinf o‘quvchi-yoshlarni o‘z qobiliyati, qiziqishlari, imkoniyatlari va ijtimoiy ehtiyojlarni hisobga olgan holda ongli ravishda kasb tanlashga ko‘maklashish va ularni tanlagan kasblari bo‘yicha yo‘naltirish, kasbga yo‘naltirish vazifalarini amalga oshirish bilan o‘quvchilarning umummehnat va kasbiy tayyorgarligi o‘rtasida uzviy aloqadorlikni ta‘minlash, rivojlanayotgan shaxsning yaqin kelajakda ma‘lum bir kasbga yoki faoliyatga

yo‘nalganligini ta‘min etuvchi muhim individual-psixofiziologik va psixologik xususiyatlari majmuasi uning kasbiy muvofiqligini tashkil etish kabi fikr-mulohazalar taqdim etilgan.

Kirish: Jamiyatda kechayotgan ijtimoiy – iqtisodiy islohotlar, shakllanayotgan madaniy bozor munosabatlari, ishlab chiqarishning keskin rivojlanishi, fan va texnikaning taraqqiyoti qizg‘in kechayotgan davrda jamiyat va shaxs ehtiyojlarining uzviy mutanosibligiga erishish yoki uni ta‘minlash oson ish emasligini tasdiqlamoqda. Chunki hamisha ham yoshlar o‘z iqtidori, salohiyati, aqliy va intellektual potensialiga mos va jamiyat uchun manfaat keltiruvchi kasblarni tanlay olmaydilar. Bu qarama - qarshilikni bartaraf etish uchun yoshlarda kasb tanlashning ijobiy (pozitiv) motivlarini shakllantirishda jamiyat va jamoatchilik ta‘sirini kuchaytirish o‘ta muhim ahamiyatga ega. Bu hayotiy dolzarb vazifa yoki muammoni hal etishda albatta oila va maktab, mahalla va jamoatchilik, ommaviy axborot vositalari hamda boshqa tuzilmalar yaxlit tizim sifatida bir maqsad atrofida uyushishlari lozim bo‘lmoqda.

Uzluksiz ta‘lim tizimida kasb-hunarga yo‘naltirish har bir o‘quvchiga o‘zligini anglash va betakror o‘ziga xosligi asosida ham hayotiy ham kasbiy istiqbolini belgilashda yordam beradi. Kasbga yo‘naltirish jarayoniga amaliy – psixologik texnologiyalarni tatbiq etish bilan shaxsning kasbiy o‘zligini anglashi va kasbiy istiqbol rejasini belgilashi uchun bevosita ijtimoiy-psixologik sharoit yaratiladi. Bu – faoliyat samaradorligini oshirishning zarur omillaridan biri hisoblanadi. Shaxs (o‘quvchilar)ning biror bir faoliyat turini tanlayotganda, dastlab bilishi lozim bo‘lgan narsa nima sababdan u aynan shu kasbni tanlayotganligi va aynan qaysi korxonaga yoki

firmada ishlashni istayotganligini bilishdir. Bu masala psixologiyada motivlar va kasbiy motivatsiya hodisasi bilan bog'liq. Professional mahorat va kasb motivatsiyasi haqida gap ketganda ularga

ta'sir etuvchi ikki guruh omillar nazarda tutiladi: ob'ektiv hamda sub'ektiv.

Ob'ektiv omillar – bu inson faoliyatiga bevosita aloqador bo'lgan, shu faoliyat talab qiladigan tamoyillar, normalar va cheklovlar hamda inson tomonidan talab etiladigan professional bilimlar, malaka va ko'nikmalar, professional muhim sifatlardir. Bu omillarga yana ishlab chiqarish sharoitlarining o'zi, ularning qanchalik yangi davr talablariga binoan modernizatsiya qilinganligi rol o'ynaydi. **Sub'ektiv omillar** – insonda avvaldan mavjud bo'lgan layoqat, qobiliyat, mehnatga nisbatan motivatsiya, ish faoliyatdagi da'vogarlik darajasi, o'ziga nisbatan shakllangan baho va turli xil xato va kamchiliklardan o'zini-o'zi psixologik jihatdan himoya qilish qobiliyatidir. Bu omillar guruhi ham juda ahamiyatli bo'lib, ular ko'proq tashqi omillardan ko'ra insonning o'ziga bog'liq.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: Yosh avlodni o'z kelajagini tanlash va uni barpo etishida albatta axborotlarni tahlil qilish ko'nikmasi kerak. Ushbu ko'nikma o'quvchilarning kasb tasnifi, uning asosiy turkumlariga xos umumiy xususiyatlarni bilishi, kasblarning murakkablik omillarini taxlil qila olishi bilan baholanadi;

-Gnostik ko'nikmalar. U kasbi bo'yicha talab qilinadigan shart-sharoitlar bilan o'quvchining qiziqishlari, mayllari, qobiliyatlari, salomatligi va boshqa sifatlarining

o'zaro muvofiqligini aniqlash asosida baholanadi;

-Konstruktiv ko'nikmalar. O'quvchi tomonidan kasbga doir shaxsiy rejaning mazmuni, bo'limlari va vazifasining asoslanishi, kasbga tayyorgarlik va kasb mahoratini oshirish usullarini egallaganligi.

-Tashkiliy ko'nikmalar. Kasbga moslashtirish va kasbga xos bilimlarni, malakalarni egallash hamda diagnostik kasb maslahatidan foydalanishni, maktab o'quvchilariga bo'lgan talablarni, ularning bir-biridan farqini bilishi. Kasb-hunar tanlashda adashmaslik uchun o'quvchilar quyidagilarni bilishi va uddalashi kerak:

A) mehnat va kasb turlariga bo'lgan o'z moyilligi, qiziqish va layoqat;

B) Kasb-hunar bo'yicha mehnat sharoiti va mazmuni (predmeti, maqsadi, mehnat quroli, ishchining asosiy vazifalarini, bilimni, ko'nikmalarni, mehnat tashkillashtirish;

V) Insonning shaxsiy xislat-lari va sog'ligiga kasb tomonidan qo'yiladigan talablarni;

G) Tanlagan kasb-hunar bo'yicha ishlash mumkin bo'lgan eng yaqin korxonalar

to'g'risidagi ma'lumotlarni, to'garaklarda ishtirok etish jarayonida o'z qiziqish va tamoyillarni amaliyotda sinash va hokazolar.

XULOSA: Keltirib o'tilgan fikr-mulohazalardan xulosa shundan iboratki, rivojlana-yotgan shaxsning yaqin kelajakda ma'lum bir kasbga yoki faoliyatga yo'nalganligini ta'min etuvchi muhim individual-psixofiziologik va psixologik xususiyatlari majmuasi uning kasbiy muvofiqligini tashkil etadi. Yoshlarning o'z kasbini tanlash kabi xislatlarini chuqur tushungan holda faol izlanib, bo'lajak kasbukorni to'g'ri tanlashlariga imkon beruvchi ichki bir anglanilgan salohiyat majmuasi esa kasb tanlashga tayyorlik darajasini belgilab beruvchi omil sanaladi. Shaxsning kasbiy shakllanishida kasbiy yo'nalganlik va kasb tanlashga tayyorlik xislatlari birgalikda, bir butun holda rivojlanib, bir-birini taqozo etgan holda takomillashib borishi, bizningcha, yana muhim sifat, ushbu kasbiy ustanovkalar barqarorligini ta'minlashdir. Bunda bolani o'rab turgan atrof-muhit, u tarbiyalanayotgan muhitdagi shaxslararo va guruhlararo munosabatlarning roli kattadir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. SHaripov SH. S., Davlatov K., Nasriddinova G. S. KASBGA YO'NALTIRISH-NING ILMIY-PEDAGOGIK ASOSLARI O'QUV QO'LLANMA Toshkent – 2007. 97-150 b.
2. Melibaeva, R. (2020). O dialekticheskom xaraktere protsessa stanovleniya lichnosti studenta.
3. Normetova, Yu. (2015). Izuchenie sotsialno-psixologicheskix podxodov k problemam zdorovya i bolezni. In Ot istokov k sovremennosti (pp. 304-306).
4. Xolyigitova, N. X. (2019). Ijtimoiy psixologiyada o'quv faoliyati motivatsiyasining rivojlanish omillari (ilmiy adabiyotlar tahlili). Sovremennoe obrazovanie (Uzbekistan), (11 (84)), 20-25.
5. Xolyigitova, N. (2014). Innovatsion texnologiyalar–ta'lim va tarbiya jarayonlarining sifat va samaradorligi omili sifatida. Sovremennoe obrazovanie (Uzbekistan), (1), 22-25.